

3

ZDZIEJÓW KOSTRZYNA I OKOLIC

PRZEWODNIK
PO

KOSTRZYŃ I OKOLICACH

Kazimierz Matysek

Kostrzyn 2012

»»» INFORMACJE PRAKTYCZNE – WAŻNE ADRESY

NAZWA	ADRES	TELEFON	TELEFON ALARMOWY
Urząd Miejski Gminy Kostrzyn	Kostrzyn, Dworcowa 5	61 8178 565	-
Urząd Pocztowy	Kostrzyn, Dworcowa 11	618 180 807	-
Policja	Kostrzyn, Półwiejska 1a	61 8178 997 600 016 086	997
Straż pożarna	Kostrzyn, Poznańska 39	-	998
Pogotowie ratunkowe	Swarzędz	61 8172 309	999
Pogotowie gazowe	Pobiedziska	61 8177 134 61 8177 642	992
Pogotowie energetyczne	Pobiedziska	61 8177 991	991
	Gniezno	61 4265 381	991
Pogotowie wodno-kanalizacyjne	Kostrzyn, Słowackiego	61 8178 994	994
Zakład Komunalny	Kostrzyn, Poznańska 2	61 8178 239 61 8178 070	-
Ośrodek Pomocy Społecznej	Kostrzyn, Braci Drzewieckich 1	61 8188 860	-
Zespół Lekarz Rodzinnego „SANUS”	Kostrzyn, Braci Drzewieckich 1	61 8178 999	-
Apteka w Rynku	Kostrzyn, Rynek 14	61 8178 279	-
Apteka „Kostrzyńska”	Kostrzyn, Dworcowa 16	61 8188 943	-
Apteka „Pod Złotym Rogiem”	Kostrzyn, Rynek 5a	61 8188 511	-
Apteka „Smaragdowa”	Kostrzyn, Braci Drzewieckich 3	61 8188 857	-
Apteka „Przy Chacie”	Kostrzyn, Poznańska 37	61 851 06 70	-
Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy	Kostrzyn, Poznańska 20	61 8188 382	-
Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury	Kostrzyn, Poznańska 33	61 8178 345	-
Szkoła Podstawowa	Kostrzyn, Piasta 1	61 8178 517	-
Gimnazjum	Kostrzyn, Powstańców Wlkp. 28a	61 8189 104	-
Parafia św. Piotra i Pawła	Kostrzyn, Średzka 8	61 8178 198	-
Parafia bł. Jolanty	Kostrzyn, Andrzejewo 1	61 8189 774	-
Stacja benzynowa	Kostrzyn, Kościuszki 25	61 8178 233	-
Stacja paliw	Kostrzyn, Poznańska (przy drodze nr 92)	61 8178 671	-
Dworzec PKP	Kostrzyn, Warszawska 16	-	-
Przystanki PKS	Kostrzyn, ul. Poznańska 20 Kostrzyn, ul. Wrzesińska	-	-
Hotel „Złoty Róg”	Kostrzyn, Rynek 5a	505 010 658	-
Hotel „Karino”	Iwno, Park Mielżyńskich	61 8178 011	-
Pokoje gościnne	Kostrzyn, Szewska 4a	61 8178 645	-
Pokoje gościnne	Kostrzyn, ul. Poznańska 57	602 655 740	-
Pokoje gościnne	Skałowo	618 178 783	-
Stadion Miejski 750-lecia	Kostrzyn, ul. Sportowa 12	-	-

Kazimierz Matysek

PRZEWODNIK
PO
KOSTRZYNIĘ I OKOLICACH

Kostrzyn 2012

Tekst: Kazimierz Matysek

Skład komputerowy i korekta: Magdalena Nowaczyk

Projekt okładki i opracowanie graficzne: Roman Malczewski

Współpraca: Urząd Miejski w Kostrzynie

Fotografie: Jarosław Wicher, Henryk Błachnio, archiwum Urzędu Miejskiego i Izby Muzealnej Ziemi Kostrzyńskiej

Druk i łamanie: Drukarnia Swarzędzka Stanisław i Marcin Witecki Spółka Jawna
Swarzędz, ul. Pogodna 24a, tel. 61-817-27-64, www.drukarniaswarzedzka.pl

ISBN: 978-83-932437-1-6

Wydawca: Gmina Kostrzyn, ul. Dworcowa 5, tel. 61-817-85-65, www.kostrzyn.wlkp.pl

>>> 1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE I PRZYRODA

Gmina Kostrzyn położona jest w środkowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego w powiecie poznańskim w odległości 21 km na wschód od Poznania.

Przez miasto i gminę będącą ważnym węzłem drogowym przebiega trasa krajowa nr 92 o znaczeniu międzynarodowym, łącząca Berlin, Poznań i Warszawę, z którą krzyżuje się droga wojewódzka nr 434 z Rawicza do Gniezna oraz drogi powiatowe do Pobiedzisk i Środy. W czerwcu 2012 r. przekazano do użytku odcinek krajowej drogi ekspresowej S-5 od węzła Kleszczewo przez wschodnią część gminy Kostrzyn do Gniezna z węzłami w Kostrzynie, Iwnie i Chorzałkach, który nazywany jest też Wschodnią Obwodnicą Poznania. Równolegle do drogi krajowej biegnie zmodernizowana linia kolejowa z Berlina przez Poznań do Warszawy i dalej na wschód. W pobliżu południowej granicy gminy przebiega autostrada A-2 najważniejsza polska droga z zachodu na wschód. Przez gminę przechodzi też odcinek turystycznego Szlaku Piastowskiego z Giecza przez Gułtowy, Siedlec i Kostrzyn do Poznania oraz oznakowany szlak rowerowy „Pierścień dookoła Poznania” na odcinku z Tarnowa przez Kostrzyn, Trzek Mały i Trzek Duży. Dogodny układ sieci drogowej to potencjał, który gmina pragnie wykorzystać do popularyzacji atrakcyjnych krajoznawczo okolic, jak i pod aktywizację gospodarczą terenu leżącego przy ważnych trasach.

Obszar okolic Kostrzyna położony jest w północnej części Równiny Wrzesińskiej, wchodzącej w skład Niziny Wielkopolskiej, w obrębie dwóch subregionów: płaskiej Niziny Średzkiej (południowo – zachodnia część gminy) oraz zalesionych w dużym stopniu Pagórków Kostrzyńskich (część północno – wschodnia obejmująca 20% ogólnej powierzchni). Najniższy punkt w okolicy leży w dolinie strumienia zasilającego Cybinę we wsi Jagodno i wynosi 80 m nad poziom morza. Najwyższe wzniesienie znajduje się na południe od Brzeźna – 134 m n.p.m. Teren miasta Kostrzyna wznosi się 102,91 m n.p.m. Na siatce geograficznej można określić położenie Kostrzyna jako 17°14' długości geograficznej wschodniej i 52°24' szerokości geograficznej północnej.

Ogólna powierzchnia gminy wynosi 154,8 km², z czego miasto zajmuje 8 km² a obszar wsi obejmuje 146 km². Użytki rolne na terenie gminy Kostrzyn wynoszą 12 344 ha, czyli 80% powierzchni obszaru gminy stanowiąc o jej rolniczym charakterze. W gminie Kostrzyn funkcjonuje 20 sołectw. Z ogólnego obszaru użytków rolnych przypada na grunty orne 11 117 ha, na łąki 465 ha, pastwiska 263 ha, sady 139 ha. Tereny zabudowane zajmują 906 ha. Lasy i grunty zadrzewione obejmują 1973 ha, to jest 12,7% użytkowych gruntów. Są to przeważnie lasy mieszane i iglaste. Szczególnie pięknie są zalesione okolice Iwna. Występują tu spore ilości zwierzyny łownej: jeleni, saren, danieli, dzików, zajęcy i bażantów. Średnia roczna opadów wynosi 536 mm. Okolice Kostrzyna odwadniane są przez ciekі wpływające do Cybiny i Męciny, które znajdują się w zasięgu zlewni rzeki Warty. W najbliższym sąsiedztwie miasta nie spotyka się większych zbiorników wodnych. Dawne jezioro Pło, na skraju którego prze wiekami ulokował się Kostrzyn zarosło trzciną i tatarakiem. Nieduże jezioro zasilające miejscową deszczownię znajduje się w Iwnie. Od pasa hodowlanych stawów rybnych oddziela je droga do Wiktorowa. W niedalekim sąsiedztwie znajduje się odtworzone jezioro w Siedlcu a w pobliżu cegielni zbiornik wodny Glinianka Iwno.

Poza granicami gminy występuje kilka malowniczych jezior. Są to jeziora Brzostek i Dębiniec na terenie Parku Krajobrazowego Promno 6 km na północ od Kostrzyna oraz położony 11 km na północny wschód od Kostrzyna w lasach w pobliżu Jezierzespół 5 Jezior Babskich: Ósemka, Ula, Cyganek, Baba i Okrągłak. Odmiennie środowisko przyrodnicze tworzą parki podworskie. Znaleźć w nich można rzadkie gatunki drzew liściastych nie występujących poza ich obrębem. Najciekawsze są pod tym względem parki w Gułtowach, Siedlcu i Iwnie. Jedyne w okolicy pomniki przyrody w postaci głazu narzutowego o obwodzie 290 cm zalega w rowie w pobliżu zabudowań przy drodze z Siekierok Wielkich do Kostrzyna. W bliskich okolicach Kostrzyna znajdują się też zespoły parkowo – dworskie w Puszczykowie Zaborzu gmina Swarzędz i Kociałkowej Górcie gmina Pobiedziska.

>>> 2. CHARAKTERYSTYKA GMINY KOSTRZYN

Kostrzyn jest gminą średniej wielkości. Ludność gminy na podstawie danych demograficznych Urzędu Miejskiego z 31 grudnia 2011 r. wynosiła ogółem 17 730 mieszkańców, a w samym Kostrzynie zamieszkiwało 9 656 osób. Wśród tej liczby osób zameldowanych na stałe w gminie było 16 900, z czego w mieście 9 159, a 7 741 na terenie 34 wsi.

W powojennym rozwoju Kostrzyna wyróżnić można kilka etapów. Lata 1945-1948 były okresem odbudowy życia gospodarczego miasta. Aż do połowy lat 50. nastąpił wyraźny zastój. Stopniowe ożywienie nastąpiło od 1956 r. Pobudowano wtedy nowy stadion sportowy i na dobre ruszyło indywidualne budownictwo mieszkaniowe. W 1962 r. została wybudowana nowa Szkoła Pomnik 1000-lecia. W 1973 r. mieszkańcy Kostrzyna doczekali się wodociągów. Począwszy od 1974 r. po utworzeniu gminy Kostrzyn zaczęło powstawać szereg obiektów użyteczności publicznej jak: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, Strażnica OSP, Bank Spółdzielczy, budynek Urzędu Miasta i Gminy oraz Policji, Ośrodek Zdrowia, Biblioteka Publiczna, Apteka i inne. Na przełomie lat 80. i 90. pobudowano kilka spółdzielczych bloków mieszkalnych przy ul. Piasta. W 2011 r. powstało osiedle mieszkaniowe o wysokiej zabudowie przy ulicy Warszawskiej.

Przemiany ustrojowe zapoczątkowane w 1989 r. zaowocowały w rok później przywróceniem samorządu terytorialnego. Kostrzyn podłączony został do sieci gazowej, która objęła całe miasto. Pobudowano kanalizację sanitarną. Wokół miasta rozwinęły się przedsiębiorstwa sadowniczo-ogrodnicze.

Dziś Kostrzyn stanowi prężny ośrodek dobrze rozwijającej się gminy o charakterze usługowo-rolniczym. Symbolem nowoczesności tego miasta jest pobudowane Gimnazjum im. Rady Europy wraz z halą sportową i boiskiem „Orlik”. Rozbudowano też stadion im. 750-lecia, którego gospodarzem jest Kostrzyński Klub Sportowy LECHIA. O rozwoju gminy świadczy także utworzenie w 2001r. nowej parafii pw. bł. Jolanty. Gmina dysponuje również dużą liczbą działek pod budownictwo jednorodzinne. Wymienione wyżej czynniki łącznie z dobrą infrastrukturą społeczną i komunalną – to atuty gminy na przyszłość.

Na terenie miasta i gminy Kostrzyn oprócz tradycyjnego rolnictwa rozwinęło się na dużą skalę sadownictwo oraz szkółkarstwo drzew i krzewów. Działalność przemysłową, handlową i usługową prężnie prowadzi 1 330 podmiotów gospodarczych a wśród nich fabryki mebli „Wiza” i „Cegielscy”, zakład „Motorem” Graczyk, Przedsiębiorstwo Budownictwa Ogólnego „Anioła”, duże centra logistyczne „Biedronki”, „Jutrzenki”, „Chaty Polskiej” i inne. Gmina jest głęboko zakorzeniona w przeszłości, o czym świadczą dobrze utrzymane zabytki architektury świeckiej jak i sakralnej takie jak: dwory, pałace, kościoły i pomniki pamięci narodowej. Brak wielkiego przemysłu zapewnia czyste i zdrowe powietrze, co sprzyja rozwojowi budownictwa mieszkaniowego tak wielorodzinnego jak Osiedle Rycerza Kostro czy indywidualnego. Walory przyrodnicze takich wsi jak Iwno, Gułtowy, Siedlec, Drzągowo zachęcają do turystyki i krajoznawstwa. Do popularyzacji ziemi kostrzyńskiej przyczynia się działalność instytucji oświatowych i kulturalnych. Co roku w maju jest organizowane święto regionalne „Kurdesz Kasztelański”, dożynki gminne, a także imprezy sportowe takie jak zawody jeździeckie

Budynek Gimnazjum w Kostrzynie

Osiedle Rycerza Kostro w Kostrzynie

Świadectwem dobrych perspektyw rozwojowych gminy Kostrzyn są dane statystyczne na temat dochodu na głowę mieszkańca w 2010 r. opublikowane przez Ministerstwo Finansów. Wynika z nich, że Kostrzyn zajął w tej kategorii 9 pozycję wśród 17 gmin zamownego powiatu poznańskiego, ale 12 spośród 226 gmin województwa wielkopolskiego, z kwotą dochodu 1558 zł na głowę mieszkańca, przy średniej krajowej wynoszącej 1210 zł dochodu na obywatela.

Warto poznać najatrakcyjniejsze krajobrazowo zakątki naszej Małej Ojczyzny i najciekawsze miejsca historyczne Kostrzyna i okolic. Zgodnie z tradycją, każdy kto się tutaj zatrzyma, dozna serdecznej gościnności. A kto raz pozna nasze miasto i okolice, ten na pewno je polubi a może i pokocha. Z pewnością zawarte w tym przewodniku wiadomości służyć wam będą pomocą.

>>> 3. DZIEJE MIASTA KOSTRZYNA

Kostrzyn to jedno z najstarszych miast w Wielkopolsce o metryce historycznej, sięgającej czasów piastowskich. Obecnie stanowi siedzibę władz gminy.

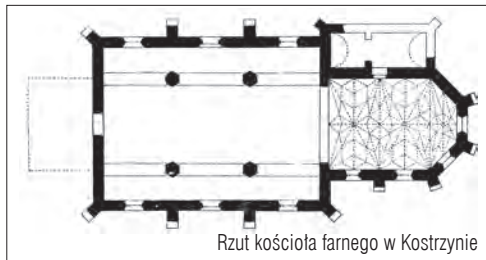
Źródła pisane wspominają o Kostrzynie po raz pierwszy u schyłku XII stulecia. W dokumencie z lat 1187-1193 wystawionym przez biskupa poznańskiego Benedykta, potwierdza on nadanie dziesięcin w opolu kostrzyńskim (w zapisie: *in Costrinensi provincia*) przez swego poprzednika biskupa Radwana zakonowi joannitów poznańskich. Miało to miejsce przy nadaniu joannitom szpitala św. Michała w Poznaniu w roku 1170. Szpital spełniał rolę przytułku dla ubogich i schroniska dla pielgrzymów. Już wówczas Kostrzyn był znacznym ośrodkiem administracyjnym – czołem opola, do którego należały wymienione w dokumencie z 1218 r. miejscowości: Jagodno, Sanniki, Rujсце, Górka, Glinka, Czerlejno, Kleszczewo i Koszuty a być może Jezierce i Siedlec. W wieku XIV i na początku XV Kostrzyn był siedzibą kasztelanii, której panami byli Pietrek, Czestko i Gamlet z rodu Grzymalitów. W dniu 11 XI 1251 r. książę Przemysław I nadał Kostrzynowi prawa miejskie, co oznaczało założenie obok istniejącej osady wolnego miasta i zaprowadzenie w nim samorządności. W 1298 r. książę Władysław Łokietek, na prośbę księżnej Jolanty, nadał miasto i wieś Kostrzyn wraz z patronatem kościoła oraz wsiami Libartowem, Strumianami i Siedlcem klasztorowi

klarysek w Gnieźnie, które utrzymywały je w swym posiadaniu do końca XVIII w. Kostrzyn zalicza się do najwcześniejszych ośrodków parafialnych w archidiecezji poznańskiej, datowanych na XII a może XI w. Pierwotny kościół – fundacji królów polskich – został w 1331 r. spalony podczas najazdu Krzyżaków. W 1429 r. gościł w Kostrzynie król Władysław Jagiełło. W 1447 r. proboszcz z Tulec Jakub Strzyszko założył w Kostrzynie szpital dla ubogich, obok którego stanął drewniany kościółek szpitalny św. Ducha. Na przełomie XV i XVI w. staraniem klarysek gnieźnieńskich wzniesiono w Kostrzynie obecną murowaną gotycką świątynię pod wezwaniem św. Piotra i Pawła. Kostrzyn należał do małych, ale dobrze zorganizowanych miast, miał szkołę parafialną, łaźnię miejską i ratusz – siedzibę rady i burmistrza. W 1458 r. wysłał na wyprawę przeciw Krzyżakom trzech pieszych. Przez wiele stuleci mieszkańcy Kostrzyna trudnili się głównie rzemiosłem oraz rolnictwem. W 1477 r. było tutaj siedem cechów, które jednocześnie pełniły rolę bractw kościelnych. Do dziś zachowały się statuty cechów: szewskiego, rzeźnickiego, krawieckiego, kuśnierskiego, garncarskiego, płócienniczego i innych. Najpomysłniejszym okresem rozwoju miasta był wiek XVI, kiedy to uległ ożywieniu szlak handlowy z Poznania do Warszawy. W 1503 r. odbył się tutaj sejmik szlachecki w sprawie poborów i pospolitego ruszenia. W 1602 r. utworzony został dekanat kostrzyński. Poważne zniszczenia Kostrzyna miały miejsce w czasie najazdów szwedzkich w 1655 r. i w 1703 r., kiedy to m.in. zrujnowane zostały obydwa kościoły. O odbudowie kościoła farnego przypomina łaćniński napis na zabytkowym dzwonie z 1712 r.: „Co wroga ręka Szwedów zburzyła, szczodrobliwością mieszczan kostrzyńskich zostało odbudowane”. Wielkie pożary miasta oraz epidemie i zarazy hamowały jego rozwój.

W 1793 r. Kostrzyn liczył 771 mieszkańców, a w mieście czynna była szkoła, poczta, ratusz, dwa gościeńce i cztery wiatraki. Taki

Wnętrze kościoła farnego w Kostrzynie

Rzut kościoła farnego w Kostrzynie

stan miasta odnotowano po przejściu go pod zabór pruski. W czasie insurekcji kościuszkowskiej w sierpniu 1794 r. powstańcy zajęli miasto i aresztowali pruskich urzędników. Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego w 1807 r. w Kostrzynie stacjonowały oddziały legii polskiej gen. Henryka Dąbrowskiego. W latach późniejszych miasto ucierpiało podczas przemarszu różnych wojsk, m.in. rosyjskich, które w pościgu za Napoleonem w 1813 r. spaliły ratusz. W 1848 r. podczas Wiosny Ludów ogłoszono w Kostrzynie niepodległość Polski i zrzucono z budynków orły pruskie. W dniu 9 marca 1863 r. doszło tu do rozruchów, gdy pruscy żołnierze eskortowali schwytych na granicy powstańców polskich. W pierwszej połowie XIX w. Kostrzyn miał charakter miasteczka rzemieślniczo – rolniczego. Ożywienie rozwoju miasta nastąpiło w drugiej połowie XIX w., kiedy powstała Kasa Pożyczkowa dla miasta Kostrzyna i okolicy, Bractwo Strzeleckie, Kółko Rolnicze i Towarzystwo Przemysłowe. W 1887 r. miasto uzyskało połączenie kolejowe z Poznaniem i Wrześnią. W 1895 r. pobudowano w Kostrzynie pierwszą fabrykę. Była to fabryka pierników i makaronu Antoniego Markiewicza, która wkrótce zasłynęła daleko poza granicami Księstwa. W 1908 r. miasto zbudowało własną elektrownię. W krzewieniu kultury i walki o polskość znaczną rolę odegrały Koło Śpiewackie, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” oraz Towarzystwo Czytelni Ludowych. W 1906 r. dzieci szkolne strajkowały w obronie języka polskiego. Podczas powstania wielkopolskiego 1918/1919 Kostrzyn zorganizował kompanię oraz pluton powstańczy, które wzięły udział w walkach pod Zbąszyniem i Kcynią. W okresie międzywojennym miasto rozwijało się wolno. W czasie okupacji niemieckiej miały tu miejsce liczne aresztowania i egzekucje. 20 października 1939 r. żandarmeria rozstrzelała 28 obywateli Kostrzyna i okolic. Ponad 40 kostrzynian zginęło w więzieniach i obozach, ok. 300 wysiedlono do Generalnej Guberni. Od 1941 r. działała tu komórka tajnej organizacji, która później podporządkowała się Armii Krajowej. W obawie przed nadciągającą ofensywą wojsk radzieckich, które wkroczyły do Kostrzyna 22 stycznia 1945 r. prawie wszyscy Niemcy uciekli z miasta.

>>> 4. ZWIEDZANIE MIASTA I JEGO ZABYTKÓW

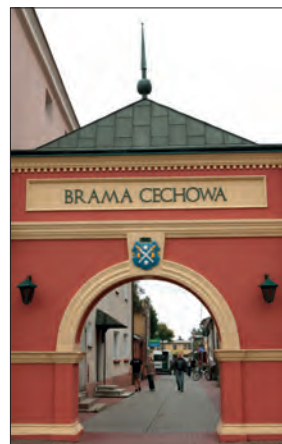
Zwiedzanie najciekawszych zakątków Kostrzyna – miasta o średniowiecznym układzie urbanistycznym zachowanym do naszych czasów – najlepiej rozpocząć od Rynku starego miasta, wokół którego usadowiły się kamienice o cechach architektury klasycystycznej głównie z końca XIX i początku XX wieku. Kwadratowy Rynek, powstały wzdłuż drogi średko-pobiedzkiej i prostopadłej do niej rozszerzonej drogi do Poznania, jest pozostałością dawnego placu targowego. Wybiega z niego 5 ulic. Na południowej pierzei Rynku stoi jako drogowy szlak **stłp Światowida** z 1966 r. pokazujący, że stąd do historycznej Lednicy jest 21 km. Nieopodal kamienicy nr 8 z wieżą przyciąga uwagę ufundowana przez miejscowe rzemiosło Brama Cechowa z herbem Kostrzyna na froncie oraz godłami dawnych bractw i cechów. Tuż przy niej pod nr. 16

Stłp Światowida w Kostrzynie

stary domek z poł. XIX w. Na tle piętrowych kamienic zachodniej pierzei Rynku stoi **pomnik walki i męczeństwa** ze spiżowym orłem, upamiętniający rozstrzelanie w tym miejscu przez hitlerowców mieszkańców Kostrzyna i okolic. Na północnej stronie Rynku wyróżnia się kamienica z klinkierowej cegły z datą 1902 na blaszanej chorągiewce. Obok ciekawy budynek w stylu secesji a na końcu pierzei dawna apteka z 1859 r. Na wschodniej pierzei pod nr. 5a duże wrażenie robi starannie odnowiona i rozbudowana stylowa kamienica z 1894 r. Mieści się w niej jedyny w Kostrzynie hotel „Złoty Róg” z restauracją oraz apteka. Na domu pod nr. 2 wmurowana jest tablica z brązu mówiąca, że w latach 1918-1919 mieściło się w niej biuro werbunkowe powstańców wielkopolskich.

Z Rynku wybiega na południe najstarsza ulica w mieście jaką jest ul. Średzka. Pod nr. 2 dom powstałej w 1906 r. zasłu-

Kamieniczki w Ryнку

żonej spółdzielni „Rolnik” z okolicznościami tablicą. Pod nr. 4 okazały budynek z łamanym dachem polskim – dawna oberża, a nieco dalej plebania. Po prawej stronie ulicy znajduje się najcenniejszy zabytek Kostrzyna – **kościół farny** pw. św. Piotra i Pawła z przełomu XV i XVI w. w stylu późnogotyckim. Ozdobą zabytkowego trzynawowego wnętrza jest gwiaździste sklepienie prezbiterium, pokryte podobnie jak i ściany renesansową polichromią figuralną. Cennymi pamiątkami są też: renesansowe sakramentarium z piaskowca, z drzwiami w kształcie ozdobnej kraty oraz kamienna chrzcielnica w kształcie kielicha z XVI w. Z tego okresu pochodzi drewniana późnogotycka figura MB z Dzieciątkiem. Ołtarz główny z figurami świętych i obrazem patronów kościoła z XVII w. oraz 5 ołtarzy bocznych wykonano w stylu barokowym. Z 1620 r. pochodzi kultowy obraz bł. Jolanty – księżny i patronki Wielkopolski. Nad głównym wejściem do kościoła od strony zachodniej ta-

blica z piaskowca z 1791r. dla upamiętnienia jego restauracji przez księżną klarysek Zofię Kraszkowską. Na południowej elewacji kościoła widoczna gotycka nisza zamurowanego portalu oraz zagadkowe półkoliste wydrążenia w ceglach o średnicy 1- 5 cm. Z ich powstaniem wiążą się różne domysły i legendy. Przypuszczano, że były one wiercone palcami przez średniowiecznych pokutników. Według innych powstały one wskutek ucierania proszku posiadającego właściwości lecznicze lub od kul szwedzkich. W rzeczywistości powstały one w czasie krzesania ognia tzw. świdrem ogniowym w czasie obrzędów Wielkiej Soboty. Na północnej ścianie tablice ku czci pomordowanych w obozach niemieckich księży: Henryka Fischbacha (1879 – 1942) oraz Antoniego Ludwiczaka (1878 – 1942), a także zamęczonego w więzieniu Urzędu Bezpieczeństwa ks. Prof. Tadeusza Peika (1891 – 1950).

W pobliskiej drewnianej **dzwonnicy z k. XVIII w.** zachowały się 3 dzwony pochodzące z 1514, 1712 i 1978 r. Obok dzwonnicy zabytkowy nagrobek protektorki Cegielskiego Justyny Suchorzewskiej z 1856 r.

Z Rynku w kierunku zachodnim prowadzi ul. Poznańska. Pod nr. 13 podziwiać można budynek dawnej **poczty dylizansowej** z pocz. XIX w., a nieco dalej dom Zgromadzenia Sióstr Służebniczek. Po prawej stronie tej ulicy pod nr. 6 starannie odnowiona kamienica z końca XIX w., a pod nr. 20 gmach Biblioteki Publicznej, w którym znajduje się Izba Muzealna Ziemi Kostrzyńskiej z interesującymi zbiorami historycznymi. Na budynku tablica z brązu na cześć patronki biblioteki Kazimiery Iłakowiczówny. Przed biblioteką skwer im. Jana Pawła II urządzony w miejscu dawnego kościoła szpitalnego św. Ducha. Na skrzyżowaniu ul. Poznańskiej z ul. Józefa Prętrowskiego tablica upamiętniająca bohaterskiego pilota z II wojny światowej rodem z Kostrzyna, poległego nad Holandią. Na przeciwko budynki dawnej mleczarni z 1912 r. i Miejsko – Gminnego Ośrodka Kultury. Od północno – zachodniego rogu Rynku odchodzi ul. Kościuszki ze starą zabudową, dawniej zwana ul. Staropoznańską.

Z Rynku ulicą Poznańską dochodzimy do ul. Dworcowej. Na rogu mijamy budynek d. fabryki i makaronów, dziś siedzibę banku. Dalej na gmachu Urzędu Miejskiego tablice upamiętniające 700-lecie i 750-lecie nadania praw miejskich Kostrzynowi. Po przeciwnej stronie budynek Domu Katolickiego a w pobliżu gmach poczty z 1910 r. Przy końcu tej ulicy zabytkowy budynek młyna z 1890 r. Perspektywę ulicy zamyka odnowiony budynek dworca kolejowego z 1887 r. z tunelem łączącym starą i nową część miasta. Od ul. Dworcowej na zachód biegnie ul. Piasta, gdzie przed Szkołą Podstawową im. Ewarysta Estkowskiego stanął obelisk na cześć jej patrona. Na rogu ul. Dworcowej i dr. Romana Szymańskiego tablica przypominająca postać zasłużonego Wielkopolanina. Na skwerze u zbiegu ulic Powstańców Wielkopolskich i Średzkiej skromny pomnik z kamienia w hołdzie uczestnikom powstania 1918 -1919 r.

Na Osiedlu Grunwaldzkim przy skrzyżowaniu z ul. 3 Maja obelisk poświęcony pamiętniej Konstytucji Majowej. Za północną obwodnicą Kostrzyna znajduje się wpisany do rejestru zabytków **cmentarz** parafialny z kwaterą bohaterów. Pamiątkowa tablica na **krzyżu z piaskowca** z 1901 r. i **pomnik** w kształcie Krzyża Walecznych przypominają, że spoczywa tu 6 poległych powstańców wielkopolskich i 34 osoby pomordowane przez Niemców w 1939 r.

Z Kostrzyna pochodzą:

☆ **Roman Szymański** (1840 – 1908), doktor historii, zasłużony działacz społeczno – narodowy i polityczny, znany publicysta i dziennikarz;

☆ **ks. Antoni Ludwiczak** (1878-1942), zasłużony działacz Towarzystwa Czytelni Ludowych oraz twórca Uniwersytetów Ludowych;

☆ **Stanisław Powalisz** (1898 – 1968), malarz i witrażysta oraz działacz harcerski.

Jak głosi legenda Kostrzyn wziął swą nazwę od rycerza Kostro. Dawno, dawno temu w miejscu, gdzie rozłożył się Kostrzyn między rzeczkami Cybiną i Męcina rozciągała się rozległa puszcza. W zamierzchłych czasach dzielny rycerz Kostro często przemierzał tędy szlak z Poznania do Gniezna. W dziewiczej puszczy polował i uganiał się za dzikim zwierzem. Przejeżdżał knieje wiele razy i często tu popasał, aż poznał urodziwą córkę leśnika Jagnę, z którą z czasem się ożenił i założył osadę od jego imienia nazwaną Kostrzynem.

>>> 5. NAJCIEKAWSZE MIEJSCOWOŚCI W OKOLICACH

Przemierzając okolice Kostrzyna można poznać interesującą historię zarówno miasta, jak i pobliskich wsi, natrafić na liczne zabytki oraz odnaleźć uroczne zakątki gminy o urozmaiconym krajobrazie i bogatej sieci dróg, a nade wszystko spotkać żyjących tu pracowitych ludzi – gospodarzy tej ziemi.

BRZEŻNO

◆ Brzeźno to wieś leżąca we wschodniej części gminy Kostrzyn, 10 km od miasta, w bezpośrednim sąsiedztwie drogi krajowej nr 92, z zabudową skupioną przy głównej ulicy, obok nieregularnych i rozproszonych siedlisk należących do wsi. Na łąkach na pograniczu Brzeźna i Nekielki znajdują się źródła rzeki Cybiny, która dawniej miała swój początek ok. 350 m na południe od drogi krajowej w dolince w pobliżu tzw. Gór Brzeskich.

◆ Pierwotnie Brzezie, Brzyzno. Nazwa wsi oznacza miejsce zarosłe brzozą. Pierwsza wzmianka o Brzeźnie pochodzi z 1338 r., kiedy należało do poznańskich kawalerów św. Jana Jerozolimskiego. W 1749 r. dziedzic Siedlca i Brzeźna Antoni Krzycki lokował na terenie istniejącej, ale opustoszałej wsi Brzeźno nową osadę zawierając kontrakt z zasadźcami reprezentującymi przyszłą gminę olęderską, która została zasiedlona przez 18 osadników pochodzących Niemiec. Olędrami nazywano nie tylko Holendrów, ale także niemieckich czy polskich osadników umiejących meliorować bagniste tereny, karczować lasy czy użyźniać piaski w zamian za czynsz i wolnicę. We wschodniej części wsi przed 1902 r. powstał folwark Józefowo o obszarze 127,5 ha.

◆ Najważniejszą instytucją w Brzeźnie zawsze była szkoła, obecnie Zespół Szkół, w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa im. Jana Brzechwy i Gimnazjum. Ważną placówką jest też znajdująca się niedaleko szkoły świetlica wiejska, w której skupia się życie głównie Ochotniczej Straży Pożarnej i Koła Gospodyń Wiejskich. Przy drodze do Siedlecza usytuowane jest boisko klubu sportowego „Maratończyk”.

◆ Na początku wsi stoi figura przydrożna Matki Boskiej. Pamiątką po dawnych osadnikach olęderskich w Brzeźnie i sąsiednim Siedleczku są cmentarze ewangelickie znajdujące

Cybina w okolicach Brzeźna

się na obrzeżach tych wsi. Przy wjeździe z trasy szybkiego ruchu do Brzeźna gości zaprasza bar „Szaszlyczek” a po przeciwnej stronie hostel i mały bar „Na gazie”.

- ◆ Przy drodze krajowej usytuowane są przystanki PKS do Kostrzyna i Wrześni.

CZERLEJNO

◆ Wieś położona wśród rolniczych równin wielkopolskich 5 km na południe od Kostrzyna. Jest to wieś licząca 700 mieszkańców. Ukształtowana w oparciu o duże gospodarstwo rolne i zespół pałacowo – folwarczny.

◆ Nazwa wsi Czerlejno pochodzi od kmiecia Czyrniela. Jest to miejscowość o bardzo dawnej historii, sięgającej XI wieku. Jak wspomniał w swoich kronikach Długosz, książę Władysław Herman w dowód wdzięczności dla św. Idziego za urodzenie syna Bolesława (Krzywoustego) ufundował kościoły pw. św. Idziego m.in. w Czerlejniu. Pierwsza pisana wzmianka o Czerlejniu pojawiła się w 1218 r. w dokumencie wymieniającym wsie należące do opola kostrzyńskiego. Czerlejno, pierwotnie była to wieś królewska, którą otrzymał od księcia Przemysła I jego kanclerz Bogufał. Od roku 1257 własność kapituły gnieźnieńskiej. Ochotnicy z Czerlejna brali też udział w Powstaniu Wielkopolskim. We wrześniu 1923 r. przebywał w Czerlejniu Wincenty Witos, znany działacz chłopski i premier rządu RP.

◆ Obecnie znajduje się tu specjalistyczne gospodarstwo rolne Agencji Własności Rolnej oraz około 20 gospodarstw indywidualnych. W Czerlejniu powstał nowoczesny gmach Zespołu Szkół wraz z salą gimnastyczną.

◆ **Drewniany kościół** o konstrukcji zrębowej pw. Wniebowzięcia NMP, zbudowany w 1743 r. z modrzewia i pokryty gontem stoi w środku wsi. Przy kościele wieża zwieńczona barokowym hełmem z latarnią. Wyposażenie wnętrza barokowe z II poł. XVIII w. z elementami rokokowymi. Kościół wyróżnia się dużą ilością drewnianych rzeźb, zarówno w głównym ołtarzu, jak i w ołtarzach bocznych. Najcenniejszym zabytkiem jest niewątpliwie gotycka rzeźba MB z Dzieciątkiem z XIV w. W kościele znajduje się jej kopia, a oryginał obecnie w Muzeum Archidiecezjalnym. W latach 1914 -1916 został zbudowany z cegły stylowy **pałac myśliwski** przez ówczesnego właściciela majątku Niemca Hansa Friederici. Przy dworku był założony na początku XX w. niewielki park krajobrazowy o pow. 1,63 ha. Obecnie mimo znacznych ubytków park powoli odradza się. Ostatnimi

Drewniany kościół w Czerlejniu

Pałac myśliwski

właścicielami majątku w Czerlejni byli Zygmunt Stabrowski (który m. in. wybudował dla swych pracowników bardzo oryginalne budynki mieszkalne) oraz Józef Mlicki. Po przemianach ustrojowych pałac wrócił do pierwotnych właścicieli, którzy go odsprzedali i mimo przeprowadzonych remontów do dziś nie jest użytkowany. Przy drodze do Kleszczewa stoi drewniany **wiatrak – koźlak** (bez skrzydeł) z 1780 r., a przy drodze do Trzeka **pomnik Powstańców Wielkopolskich**, wzniesiony w 1928 r. na 10-lecie odzyskania Niepodległości. Na wiejskim cmentarzu spoczywają dwaj polegli powstańcy wielkopolscy.

◆ PKS do Kostrzyna i Środy.

„**K**ary z Czerlejna”. W czasie odpustu Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Czerlejni kilku parobczaków zamiast pójść do kościoła, wyprowadziło konie na pastwisko, próbując różnych sztuczek jeździeckich. Jeden z nich dosiadł karego konia, który pognał dzikim galopem w stronę bagien. Po kilku dniach zmarłego parobka znaleziono, a tajemniczym koniem był diabeł, który przyjął tę postać, by zdobyć duszę parobka.

DRŻĄGOWO

◆ Wieś położona 8 km na południowy wschód od Kostrzyna, 1 km na południe od drogi Klony – Gułtowy. Ukształtowała się w oparciu o wielkoobszarowe gospodarstwo rolne. Jej nazwa wywodzi się od imienia kmiecia Drżazgi.

◆ Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1391 r. W XIV i XV w. okoliczne ziemie stanowiły dziedzictwo rycerskiego rodu Grzymalitów. W średniowieczu Drżągowo należało do Gułtowskich, Iwieńskich i Wilkońskich a od poł. XVI w. do końca XVIII w. do Klonowskich i Łukomskich. W 1820 r. stało się własności Antoniego Grudzińskiego. W tym samym roku urodził się Ewaryst Estkowski, któremu w 1928 r. nauczycielstwo wielkopolskie wzniosło stojący do dziś pomnik z kamienia polnego. Na początku XIX w. Grudzińscy pobudowali tu dwukondygnacyjny dwór, wzorowany na architekturze miejskiej, zakładając jednocześnie okazały park krajobrazowy o pow. 8,85 ha. Kolejny dziedzic tej wsi Zygmunt Grudziński i jego żona Maria z Działyńskich wspomagali w 1863 r. ochotników francuskich, spieszących na pomoc

Pomnik Ewarysta Estkowskiego

Pałac w Drżągowie

powstańcom styczniowym. W 1872 r. ustawiono we wsi i pobliskim lesie ciesząc się czcią figury św. Józefa i Matki Bożej. Ostatni właściciel Jerzy Mielżyński jako rotmistrz Ułanów Grochowskich we wrześniu 1939 r. wyróżnił się w bitwie pod Kockiem.

◆ Obecnie funkcjonuje tu dobrze rozwinięte specjalistyczne gospodarstwo rolne, należące do Agencji Własności Rolnej.

◆ Na terenie wsi zachował się zespół dworski, istniejący już od 100 lat. Jego główną częścią jest zabytkowy **pałac** w Drążgowie wraz z otaczającym go **parkiem**, znajdującym się w dobrym stanie. W pobliżu drogi z Drążgowa do Janowa kępa jesionów kanadyjskich. Przy dawnej leśnej drodze do Klon odnowiona figura NMP, a nieco dalej krzyż upamiętniający ofiary cholery z 1866 r. W niedalekich Sokolnikach Drążgowskich odnowiona figura św. Wawrzyńca – patrona od pożarów.

Figura św. Wawrzyńca

☆ *Ewaryst Estkowski (1820–1856), pedagog i działacz oświatowy, urodzony w Drążgowie. Założył w Poznaniu pierwsze w kraju Towarzystwo Pedagogiczne. Był wydawcą czasopism oświatowych.*

GUŁTOWY

◆ Duża wieś leżąca w gminie Kostrzyn oddalona 9 km na wschód od siedziby gminy, przy drodze z Siedlca do Giecza i w pobliżu linii kolejowej Poznań–Warszawa, około 2,5 km od stacji PKP. Zabudowa siedliskowa uzupełniona blokową. Nazwa wsi pochodząca od imienia czy przezwiska Gołut (goły), brzmiała początkowo Gołutowo, Gułtowo, wreszcie Gułtowy.

◆ Najstarszym śladem obecności człowieka na tym terenie jest wczesnośredniowieczne **grodzisko** zwane Zwągródek, położone na łące Wielkiej Pańskiej o około 1200 m na północny zachód od wsi. Najstarszy zachowany dokument z 1311 r. wymienia Janusza z Gołutowa. W XIV i XV w. Gułtowami władał możny ród Grzymalitów. Od 2 poł. XVIII w. do 1939 r. prawie nieprzerwanie dziedzicami tej wsi byli Bnińscy i spokrewnieni z nimi Ostrowscy. Parafia gułtowska, nosząca pierwotnie wezwanie św. Wita i Doroty, po raz pierwszy wymieniona jest w źródłach pisanych w 1408 r. Obecny kościół pw. św. Kazimierza, stojący na wzniesieniu w środku wsi, zbudował z drewna i muru pruskiego Marcin Skaławski w latach 1737–38, a dokończył budowę Kazimierz Słucki w latach 1750–1760. W 1834 r. dobudowano do kościoła wieżę. Gułtowscy chłopci niezbyt życzliwie odnosili się do innowierców. Skarżyli się na nich w 1637 r. Żydzi starsi ze Swarzędza. Mieszkańcy Gułtów zawsze wykazywali się patriotyzmem. Przez tę miejscowość wiodł szlak napoleoński, ochotnicy z tej wsi brali udział w powstaniach narodowych 1831 i 1863 r. W czasie Wiosny Ludów miejscowi chłopci z sołtysiem na czele zgłosili się do oddziałów kosynierów, a w pałacu urządzono szpital powstańcy. Na wieść o wybuchu Powstania Wielkopolskiego zorganizowano w Gułtowach 18-osobowy oddział pod dowództwem Józefa Idaszaka.

◆ Po 1945 r. Gułtowy stały się siedzibą Kombinatoru PGR, gospodarującego na 4,5 tys. ha. Powstały tu nowoczesne osiedle mieszkaniowe, dom złotego wieku, szkoła podstawowa, która po rozbudowie i wybudowaniu sali gimnastycznej funkcjonuje jako Zespół Szkół. Od 1995 r. trwają w miejscowym kościele liczne prace konserwatorskie.

◆ Dzisiejszy **kościół pw. św. Kazimierza** o konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą kryty jest gontem a wieża z 1834 r. hełmem blaszanym. Wnętrze kościoła posiada charakter rokokowy. Wyróżniają się w nim bogato rzeźbione ołtarze. XVIII-wieczna polichromia na stropie i ścianach przedstawia apoteozę św. Kazimierza oraz scenę Wniebowzięcia NMP. Na uwagę zasługuje barokowa chrzcielnica w formie czary wspartej na głowie syreny i empirowy nagrobek Franciszki Bnińskiej z piaskowca. W obszernym **parku** z przełomu XVIII i XIX w. o założeniu po części regularnym a w większości krajobrazowym (pow. 18,5 ha), ze stawami oraz licznymi okazami starych drzew, jak platany, modrzewie i limby, w otoczeniu alei kasztanowych wznosi się **pałac barokowo-klasycystyczny**. Powstał on w latach 1780–1786 w miejscu skromnego dworu dla Ignacego Bnińskiego, według projektu słynnego architekta Ignacego Graffa. Nad wejściem frontowym od południa w trójkątnym tympanonie widnieje herb Bnińskich Łódzia w otoczeniu panoplii. W zachodnim skrzydle pałacu znajduje się dwukondygnacyjna sala balowa z malowidłami Antoniego Smuglewicza. Stylowo prezentują się salony: błękitny z fryzem ze scenami antycznymi, „marmurowy”, a właściwie stiukowy z rozetą zwieńczoną orłami napoleońskimi i salon z kolumnami jońskimi, będący dawną sypialnią hr. Bnińskich. W holu na uwagę zasługują meble gdańskie z herbami dawnej Rzeczypospolitej, a na klatce schodowej rzeźba lwa trzymającego herb. W prawym skrzydle gabinet byłego wojewody. W skład zespołu pałacowego wchodzi także wozownia, mała oficyna i park. W 1995 r. z inicjatywy Marii Jadwigi Bnińskiej z USA, córki i spadkobierczynie właścicieli Gułtów, Skarb Państwa przekazał pałac wraz z otoczeniem Uniwersytetowi im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W tym samym roku prochy fundatorki spoczęły w rodzinnym grobie przy gułtowskim kościele. W okresie 2008–2011 staraniem poznańskiego UAM przeprowadzono na szeroką skalę prace remontowo-konserwatorskie w celu przekształcenia pałacu w Dom Pracy Twórczej. Prace te, przerwane pożarem we wrześniu 2009 r., doprowadzono do końca. Ponadto w dawnej oficynie urządzono nowoczesny hotel z 40. miejscami noclegowymi. Dzięki wysiłkowi UAM w Poznaniu i konserwatorów zespół pałacowy w Gułtowach, będący perłą architektury, odzyskał dawny blask.

Kościół pw. św. Kazimierza

Pałac barokowo-klasycystyczny

z zachodnim skrzydle pałacu znajduje się dwukondygnacyjna sala balowa z malowidłami Antoniego Smuglewicza. Stylowo prezentują się salony: błękitny z fryzem ze scenami antycznymi, „marmurowy”, a właściwie stiukowy z rozetą zwieńczoną orłami napoleońskimi i salon z kolumnami jońskimi, będący dawną sypialnią hr. Bnińskich. W holu na uwagę zasługują meble gdańskie z herbami dawnej Rzeczypospolitej, a na klatce schodowej rzeźba lwa trzymającego herb. W prawym skrzydle gabinet byłego wojewody. W skład zespołu pałacowego wchodzi także wozownia, mała oficyna i park. W 1995 r. z inicjatywy Marii Jadwigi Bnińskiej z USA, córki i spadkobierczynie właścicieli Gułtów, Skarb Państwa przekazał pałac wraz z otoczeniem Uniwersytetowi im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W tym samym roku prochy fundatorki spoczęły w rodzinnym grobie przy gułtowskim kościele. W okresie 2008–2011 staraniem poznańskiego UAM przeprowadzono na szeroką skalę prace remontowo-konserwatorskie w celu przekształcenia pałacu w Dom Pracy Twórczej. Prace te, przerwane pożarem we wrześniu 2009 r., doprowadzono do końca. Ponadto w dawnej oficynie urządzono nowoczesny hotel z 40. miejscami noclegowymi. Dzięki wysiłkowi UAM w Poznaniu i konserwatorów zespół pałacowy w Gułtowach, będący perłą architektury, odzyskał dawny blask.

✦ Na cmentarzu parafialnym znajduje się wykonany w piaskowcu grób powstańca wielkopolskiego Wincentego Galanta.

☆ **Adolf Rafał Bniński** (1884–1942), działacz polityczny i gospodarczy. W latach 1923–28 wojewoda poznański, a w 1935–1938 senator. Wybrany w 1940 r. Głównym Delegatem Rządu RP na ziemię wcielone do III Rzeszy. Aresztowany w 1941 r., zamordowany w lesie w okolicach Stęszewa.

Legenda głosi, że w pobliskich bagnach będących pozostałością dawnego jeziora (na łące „Wielkiej Pańskiej”) zapadła się wieś czy raczej wyspa zwana Ostrowem.

GWIAZDOWO

✦ Stara wieś leżąca 3 km na północny zachód od Kostrzyna, do którego prowadzi zadrzewiona asfaltowa droga. Jest to wieś z zabudową blokową. Wzdłuż południowej krawędzi parku otaczającego dawniej dwór rozciąga się aleja lipowo – kasztanowa, której przedłużeniem w kierunku Tarnowa jest aleja akacjowa. Z okolic Gwiazdowa wypływa rzeczka Kopla.

✦ Znana jest od schyłku XIV w. jako posiadłość szlachecka, należąca przez 200 lat do rodu Gwiazdowskich, herbu Bogoria. Nazwa tej miejscowości wywodzi się zapewne od przewiska pierwszego osadnika kmiecia Gwiazdy. Najwcześniejsza wzmianka o Gwiazdowie znajduje się pod datą 1387. Później było w posiadaniu Kurnatowskich, Szanieckich i Rogalińskich. W 1884 r. dobra rycerskie Gwiazdowo obejmujące 413 ha przeszły w ręce niemieckich właścicieli, z których Wilhelm Hoberg doprowadził majątek do rozkwitu. W l. 1924 – 1945 właścicielem majątku był Hans Coelle.

✦ Po 1945 r. Gwiazdowo przejęte zostało na rzecz Skarbu Państwa. Z dawnej zabudowy gospodarstwa pozostała jedynie gorzelnia z 1903 r. W 2000 r. odkupił wieś prywatny właściciel. Dzisiejsze Gwiazdowo szczyli się wzorcową świetlicą środowiskową. W niedalekiej przyszłości ma tu powstać nowoczesne osiedle mieszkaniowe.

✦ We wsi zachował się 3,05 ha **park podworski** z przełomu XIX i XX w., w którym wśród klonów, dębów, lip, jesionów i kasztanowców w wiosennej porze podziwiać można przebiśnieg i połacie fiołków. Okoliczne pola rzepakowe swym żółtymi kwieciami przyciągają roje pszczół. W środku wsi widnieje odnowiona kapliczka przydrożna z figurą MB, postawiona tu w 1935 r. przez młodzież. Przy akacjowej alei ciągnącej się wzdłuż sadów przy drodze z Gwiazdowa do Tarnowa, na granicy pól tych wsi stoi od 1877 r. ceglany obelisk, zwieńczony żeliwnym krzyżem, upamiętniający syna ostatniego polskiego właściciela wsi, który w tym miejscu miał śmiertelny upadek z konia.

Gorzelnia w Gwiazdowie

◆ 2 km na północny zachód niewielka wieś **Puszczykowo Zaborze** (1423 r.) – siedziba przedsiębiorstwa szkółkarskiego „Wieczorek” z pięknie odnowionym dworem z pocz. XX w. Dwór w stylu klasycyzującym, pokryty mansardowym dachem otoczony jest wzorowo utrzymanym parkiem krajobrazowym.

Pałac w Puszczykowie Zaborzu

„Przygoda Jadwigi”. Z dawnymi dziejami Gwiazdowa wiąże się ciekawe podanie i zdarzenia. Przyczynkiem do XVIII w. obyczajów jest przygoda pewnej Jadwigi, którą stręczycielka zamiast na służbę zawiozła podstępnie do żonatego szlachcica w Gwiazdowie. Tam przez 3 dni przebywała z nim w zamknięciu, spełniając jego zachcianki, skąd ledwie ze zdrowiem uszła.

Z tą wsią związane jest podanie pt.: „Skrzypek i dusza”. Jego bohaterem jest biedny młodzieniec, który chcąc zarobić na chleb ułożył się z diabłem, że w zamian za jego duszę ten da mu skrzypki. Dzięki temu młodzieniec żył wesoło i dostatnio. Gdy po 50. latach szedł oddać duszę diabłu, to za namową pewnej kobiety rozbił skrzypczki, a biesowi wręczył deseczkę z nich mówiąc, że to duszyczka. Oszukany diabeł do dziś przeklina skrzypka, kiedy przechodzi się o północy przez pobliski las.

IWNO

◆ Iwno leży w pobliżu trasy S-5 na trzecim kilometrze drogi z Kostrzyna do Gniezna. Jest to duża wieś o zwartej zabudowie ukształtowanej w oparciu o założenie folwarczno – pałacowe. Wieś położona w ładnej pagórkowatej okolicy w dorzeczu Cybiny, nad niewielkim połodowcowym jeziorem. W zachodniej części jeziora wyłania się wysepka z kępą drzew i okazałym nasypem stożkowatym. Ponoć miał na niej zatrzymać się Napoleon, popijając tu kawę. Onegdaj na wysepce stała figura św. Wawrzyńca. Okolice Iwna są szczególnie pięknie zalesione. Występują tu zalesienia śródpolne, pasy wiatrochronne i dobrze zadrzewione drogi, będące rezultatem sztucznego ukształtowania krajobrazu przez człowieka w XIX w. Niespełna 2 km na północ od Iwna znajduje się gajówka Chorzałki a tuż przy niej niewielki laszek zwany potocznie „kosią nogą”.

◆ Miejscowość przyjęła nazwę od jeziora Iwno, nad którego brzegami rosły niegdyś iwy, będące odmianą wierzby. Źródła wymieniają wieś po raz pierwszy w 1319 r. jako własność Grzymalitów, z których pochodził Jarosław z Iwna, dyplomata Władysława Jagiełły. W XV w. wieś należała do Tomickich, a wieku XVI stała się gniazdem rodowym Iwińskich. W wieku XVII wieś przejęli Cieleccy. W latach 1778-1780 w miejsce rozebranego drewnianego kościoła wystawiono murowany z cegły palonej. Stało się to za sprawą rodu Krzyckich. Kolejnymi właścicielami Iwna byli Ponińscy. W 1848 r. Iwno wykupiła z rąk pruskich Franciszka Mielżyńska z Miłosławia z przeznaczeniem dla swego wnuka Józefa Mielżyńskiego. W latach 1851-1855 wzniesiono tu okazały pałac, którego projektantem był prawdopodobnie stryj

Józefa – Seweryna. Dawny dworek modrzewiowy stał nad jeziorem jeszcze po wybudowaniu nowej rezydencji. Józef Mielżyński zasłynął jako znakomity hodowca owiec. Jego córka Seweryna w 1901 r. wyszła za mąż za Ignacego Mielżyńskiego z Chobienic. W okresie międzywojennym w skład dóbr iwieńskich wchodziły majątki: Iwno, Buszkówiec, Libartowo, Sanniki, Wiktorowo, Sokolniki Drzązgowskie i Siedlec. W 1916 r. Ignacy Mielżyński zakupił stajnię pełnej krwi angielskiej, co dało początek stada i stajni wyścigowej.

◆ Po roku 1945 utworzono tu Państwową Stadninę Koni, która w ostatnich latach została przekształcona w Stadninę Koni „Iwno” Sp. z o.o. Prowadzi ona hodowlę zarodową koni pełnej krwi angielskiej, bydła dwóch ras: NCB oraz Jersey. W Stadninie Koni Iwno działają Ośrodki Rekreacji Konnej z hotelem „Karino” oraz Ośrodek Hodowli Zwierzyny Łownej, na terenie którego występują jelenie, daniele, sarny, dziki oraz bażanty, kaczki, gęsi, zajęce, króliki, lisy, a także bobry. W Iwnie funkcjonuje Klub Jeździecki „Abaria”. Na iwieńskim parkurze odbywają się corocznie w maju zawody jeździeckie w skokach przez przeszkody o „Błękitną Wstęgę Wielkopolski”.

◆ W północnej części wsi na niewielkim wzgórzu wznosi się **barokowy kościół pw. NMP Szkaplerznej**, erygowany w XII w. a w obecnym kształcie zbudowany w 1789. Wewnątrz kościoła znajduje się kamienna chrzcielnica, renesansowa płyta nagrobna Jana Iwińskiego, epitafium kamienne z kłęzącą parą szlachecką, renesansowe zwieńczenie sakramentarium oraz obrazy z XVIII w., a także droga krzyżowa namalowana na porcelanie. Przy kościele istnieje kaplica grobowa hr. Ignacego i Seweryny Mielżyńskich z pamiątkami 26. Pułku Ułanów Wielkopolskich. Co roku w sierpniu odbywają się w Iwnie spotkania rodzin ułanów Nowogrodzkiej Brygady Kawalerii.

Barokowy kościół
pw. NMP Szkaplerznej

◆ Obecny **neorenesansowy pałac**, zwrócony frontem na południe, zbudowany został w poł. XIX w. Korpus pałacu dwupiętrowy, pięcioosiowy, z przylegającymi częściami bocznymi a przy nich okrągłe pawilony. Z obszernej sieni przechodzi się do sali balowej z półkolumnami, z herbami Polski i Litwy oraz sztukateriami. Na frontonie pałacu herb Nowina. W sąsiedztwie pałacu oficyna z 2 poł. XIX w. rozebrana i odwrócona w pierwotnej formie o 180°, obecnie hotel „Karino”.

Noereenesansowy pałac w Iwnie

◆ Rozległy **park angielski** o pow. 1,5 ha z poł. XIX w. o założeniu krajoznawczym posiada stary, urozmaicony drzewostan z kasztanowcami, lipami, klonami, jesionami i wiązami oraz dęby w odmianie stożkowej. Przy

wejściu od strony szosy odnowiony domek ogrodnika z XIX w. Zabudowania gospodarczę z nieczynną gorzelnią, o 1,5 km na południe – cegielnia z 1892 r. Na rozwidleniu szosy z Poznania do Warszawy i Gniezna – gład upamiętniający zmodernizowanie dawnej drogi E8 (1974 r.) i nieczynny gościniec „Podbipięta”.

◆ 3 km na północny zachód wieś **Kociałkowa Górka** (1218 r.) z XIX w. dwukondygnacyjnym dworem położonym w rozległym 3,9 ha parku krajobrazowym, do 1939 r. własność rodziny Radońskich.

◆ PKS do Kostrzyna i Gniezna.

☆ **Ignacy Mielżyński** (1871-1938), ziemianin, podpułkownik ułanów. Od 1901 r. właściciel majątku Iwno. Podczas Powstania Wielkopolskiego 1918/1919 dowodził odcinkiem na froncie północnym. W roku 1920 sformował i wyposażył Pierwszy Ochotniczy Pułk Jazdy Wielkopolskiej, przekształcony później w 26. Pułk Ułanów Wielkopolskich.

Zjeziorem Iwno związana jest legenda o nieodwzajemnionej miłości szwedzkiego oficera do pięknej dziedziczki dworu iwieńskiego. Uciekając na saniach przed ścigającym ją natrętnym najeźdźcą, utonęła ona w zamrożonym jeziorze wraz z cennymi kosztownościami i klejnotami. Skarby te do dziś spoczywają na dnie jeziora, a po jego brzegach snują się nocą cienie niedoszłych kochanków.

Inne podanie głosi, że w lasach między Iwnem a Neklą zatrzymał się ongiś w karczmie „Wygodą” czarnoksiężnik Twardowski. Chcąc wyjechać stamtąd do Poznania, kazał diabłom sypać groblę przez mokradła. Diabły nosiły ziemię i mak w wielkich worach, czyli sakwach, ale gdy kur zapiał upuściły je i przerwały pracę. Cztery z nich upadły w pobliżu grobli i stąd powstały pagórki zwane diabelskimi sakiewkami, a grobla otrzymała miano Twardowskiego. Ostatni z biesów przelatując w pobliżu Iwna, upuścił sakwę do jeziora w miejscu, gdzie dziś wznosi się wyspa wraz z kopcem.

KLONY

◆ Klony – dawniej Kluny lub Klony – to mała wieś przy szosie Kostrzyn-Środa, położona o 5,5 km na południe od siedziby gminy. Wieś zwarta, z wieloobszarowym gospodarstwem rolnym. Jej miano zapewne pochodzi od drzew klonowych rosnących w obrębie pierwotnej osady.

◆ Najstarszy zapis nazwy wsi pochodzi z 1391 r. Pod tą datą wspomniany jest w Aktach Grodzkich Poznańskich Jaśko Klonowski. Miejscowość Klony znana była od schyłku XIV w. jako dobra rycerskie wraz z sąsiednim Drzązgowem i Sokolnikami. Stanowiła posiadłość rodu Klonowskich. W drugiej połowie XVIII w. jej dziedzicami byli Smoleńscy. W początkach XIX w. pobudowany został w tej wsi murowany dwór z elementami klasycyzującymi. W połowie XIX w. tytuł własności Klon posiadał Görtig. Od roku 1855 majątek często zmieniał właścicieli, w latach 1899-1912 właścicielem był dr Roman Lewandowski. Za jego czasów działała w Klonach cegielnia. Kolejnym właścicielem majątku był Tadeusz Glabisz. Przy skrzyżowaniu

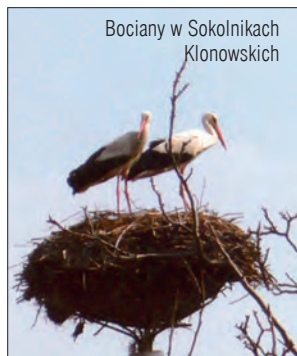
provincjonalnej szosy średzkiej z drogą z Czerlejna do Gułtów istniejący do dziś dom szosowego, zwany rogateką. W latach 1815–1914 i później pobierano tu opłaty szosowe od przewozu osób, ładunków i od zwierząt idących luzem. We wrześniu 1922 r. gościł w Kłonach marszałek Sejmu Wojciech Trąmbczyński. Ostatnim właścicielem Kłon był w latach 1927–1939 Stanisław Słoma. W zachodniej części wsi czynny był wiatrak. Majątek liczył 419 ha.

◆ Gospodarstwo obecnie należy do Agencji Własności Rolnej. Niewątpliwą atrakcją jest urządzona przez członków Koła Myśliwskiego „Hubertus” z Poznania stacja myśliwska w pobliskim lesie drążgowskim około 1 km na południowy wschód od wsi Klony, gdzie w wygrodzonym i zabezpieczonym miejscu może spędzić czas przy ognisku lub zabawach ok. 50 osób.

◆ Po wschodniej stronie szosy kostrzyńskiej zachował się parterowy dwór o dość skromnej formie architektonicznej z piętrowym ryzalitem na osi, nakryty dachem dwuspadowym prawdopodobnie z pocz. XIX w. Dziś niezamieszkały. W dawnym parku podworskim z XIX w. o pow. 5,74 ha zachowały się partie starodrzewu ze świerkową aleją, których ominęły dewastacyjne wycięty. Brak okazów, które można uznać za pomniki przyrody. Do parku przylega staw.

◆ 2 km na północ znajduje się wieś **Sokolniki Klonowskie**, którą upodobały sobie bociany.

◆ PKS do Kostrzyna i Środy.

Bociany w Sokolnikach Klonowskich

☆ **Zofia Rybicka** (z domu Musielak), tłumaczka współczesnej literatury niemieckiej (tłumaczyła książkę „Byłem adiutantem Hitlera” i inne). Urodziła się w 1920 r. jako córka kowala z majątku w Kłonach.

SANNIKI

◆ Niewielka wieś położona na 7 km drogi z Kostrzyna do Gniezna, stanowiącej fragment nowo wybudowanej drogi szybkiego ruchu S-5. Do Sannik można dojechać drogą lokalną z Iwna przez Wiktorowo i Rujscę. Wieś ukształtowana w oparciu o założenie folwarczne.

◆ Nazwa wsi wskazuje, że powstała ona jako dawna osada służebna, w której mieszkali ludzie księcia wyrabiający sanie. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1218 r. wśród wsi opola kostrzyńskiego rodu Nowinów, którego przedstawiciele zaczęli używać nazwiska Sannicy. Od połowy XIX w. należała do dóbr Mielżyńskich z Iwna. Po II wojnie światowej majątek przejął Skarb Państwa, a w jego imieniu Stadnina Koni w Iwnie. W ostatnich latach dawnej Rzeczypospolitej za czasów Krzyckich dzierżawcą majątku w Sannikach był Stanisław Prądyński, którego ród wywodził się z Grzymalitów z Prądna (dziś Promna). Zamieszkał on wraz z żoną Marianną z Bronikowskich w murowanym dworze, w którym w 1792 r. przyszedł na świat najstarszy syn, późniejszy generał Ignacy Pantaleon Prądyński. Dom rodziny Prądyńskich zniszczony przez Prusaków w odwet za udział ojca Stanisława w zbrojnym powstaniu kościuszkowskim 1794 r.

◆ Staraniem Ośrodka Kultury w Kostrzynie na murze okalającym niewielki park, w którym stał dworek odsłonięto w 2001 r. spizowaną tablicę o treści: „20 VII 1720 – 4 VIII 1850. Pamięci Ignacego Prądzyńskiego Generała Wojsk Polskich rodem z Sannik”.

◆ Dojeżdżając do Sannik samochodem lub autobusem PKS można stąd wyruszyć na trasy ciekawych wycieczek. Idąc na wschód traktem ocienionym akacjami dojdziemy po 2 km do kolonii ogródków działkowych w Wagowie, skąd polną drogą obok krzyża i przez las po 1,5 km trafimy nad jezioro Ula, gdzie w miejscu obozowisk harcerze z Kostrzyna ustawili okazały głaz upamiętniający 100-lecie skautingu. Nad zachodnim brzegiem tego jeziora zobaczyć można ślady działania żyjących tu bobrów i stanowiska wędkarzy. Idąc dalej na wschód minimy zarośnięte jeziorko Cyganek, by po kilkuset metrach znaleźć się na brzegu jeziora Baba. Tu można skorzystać z niewielkiego kąpieliska. Tuż przy dukcie leśnym rośnie potężny dąb o obwodzie ponad 500 cm. Znad Baby można iść dalej mijając zarośnięte jezioro Rajskie aż do jeziora Okrągłak lub wrócić przez inny odcinek lasu do Sannik. W Rujscy (dawna osada jeńców ruskich) na skrzyżowaniu dróg stoi krzyż przydrożny. Inny krzyż będący pamiątką po panującej w XIX w. epidemii cholery można trafić po przejściu 1 km traktu leśnego, prowadzącego w kierunku Jezierc.

☆ **Ignacy Prądzyński** (1792–1850), generał, inżynier, działacz niepodległościowy, urodzony w Sannikach. Uczestnik kampanii napoleońskich. Od 1823 r. kierował budową zaprojektowanego przez siebie Kanału Augustowskiego. Związał się z konspiracją niepodległościową, za co był więziony. W powstaniu listopadowym awansował na generała brygady, kwatermistrza wojsk polskich. Zasłynął jako zdolny strateg, sztabowiec i planista, czego dowodem zwycięstwo pod Iganiami (10 IV 1831 r.). Był autorem licznych opracowań i obszernych pamiętników. Zmarł na wyspie Helgoland na Morzu Północnym. Urnę z ziemią z miejsca jego pochówku w 1997 r. złożono w Krypcie Zasłużonych Wielkopolan.

SIEDLEC

◆ Wieś położona 6 km na wschód od Kostrzyna przy szosie krajowej Poznań – Warszawa. Wieloobszarowe gospodarstwo rolne, zabudowa siedliskowa a także rozproszona.

◆ Nazwa wsi oznacza zasiedlone pustkowia. W przeszłości była to włość księżęca od 1256 r. w posiadaniu joannitów. W 1360 r. stała się własnością królewską, od połowy XIV w. należała do Grzymalitów Siedleckich, później do Grudzińskich, Krzyckich, a od XIX w. do Mielżyńskich. Córką Antoniego Grudzińskiego była księżna łowicka Joanna, żona księcia Konstantego. W 1770 r. nad wysokim brzegiem jeziora stanął, w miejsce starego drewnianego, murowany kościół ufundowany przez Antoniego Krzyckiego. Około 300 m na zachód od kościoła na wyspie oblanej wodami jeziora grodzisko stożkowe o wysokości 6 m i obwodzie 150 m z resztkami ruin zameczku Grzymalitów z XIV w., do którego prowadzi grobla.

◆ Na odcinku między Kostrzynem a Siedlcem przykład nowoczesnego sposobu zarządzania dróg. Po obu stronach szosy pasy trawiaste oraz pasy różnych gatunków drzew i krzewów, stanowiące urozmaicenie krajobrazu. Po prawej stronie trasy poznańsko – warszawskiej parking i stylowa restauracja „Greys” ze zwierzyńcem oraz widokiem na jezioro. W dawnym budynku szkoły bar przydrożny „Biały Domek”. Na wzgórzu między Siedlcem a Brzeźnem drewniany krzyż w miejscu, które było wyznaczone na cmentarz choleryczny.

Kościół pw. św. Mikołaja

◆ **Kościół parafialny pw. św. Mikołaja** jest budowlą późnobarokową. Owalna nawa kościoła jest nakryta sklepieniem kopulastym. Od północy przylega do niej prezbiterium z zakrystią, a od południa chór muzyczny z wieżą, na której umieszczono tarczę zegarową z drewnianym mechanizmem. Wyposażenia barokowe, trzy ołtarze: NMP, św. Mikołaja i św. Tadeusza. Na kościele 3 wmurowane tablice ku czci św. Wawrzyńca oraz restauratorów kościoła. W południowej części wsi okazały **pałac barokowo-klasycystyczny** z około 1770-1775 r., zbu-

downy dla Antoniego Krzyckiego, wykończony w latach 1778 -1790 przez Jana Chrystiana Kamsetzera. Od frontu portal czterokolumnowy zwieńczony trójkątnym tympanonem z płaskorzeźbą z rydwanem Heliosa oraz dwa wydatne ryzality boczne. W saloniku niebieskim bogate sztukaterie o motywach roślinnych, a w południowym skrzydle nowo odkryte malowidła ściennie o tematyce antycznej. Pałac stanowi obecnie własność prywatną. Wokół pałacu **park krajobrazowy** z przełomu XVIII i XIX w. o powierzchni 6,2 ha z licznymi okazami starych drzew. Z pałacu

Pałac barokowo-klasycystyczny

do kościoła prowadzi stara aleja kasztanowa z końca XVIII w. Na cmentarzu parafialnym spoczywa poległy w 1919 r. powstaniec wielkopolski Ludwik Wachacz. Plac przed cmentarzem to dawne cmentarzysko wojenne, na którym stał krzyż z datą 1721 wskazujący, że pochowano tu żołnierzy zmarłych z powodu mrozów w czasie Wojny Północnej.

◆ PKS do Kostrzyna i Wrześni.

Łudowe podanie głosi, że gdy pień gruszy rosnącej na szczycie grodziska osiągnie taką grubość, iżby z niego można zrobić kołyskę, pryśnie urok i zamek odzyska dawną krasę.

SIEKIERKI WIELKIE

◆ Duża wieś umiejscowiona 4,5 km na południowy zachód od Kostrzyna i 2,5 km na południe od drogi krajowej Poznań-Warszawa leżąca w płaskiej równinowej okolicy.

Rozwinęła się w oparciu o wielkoobszarowe gospodarstwo rolne. Razem z wsią Siekierki Małe tworzy wspólne sołectwo. W 2011 r. w Siekierkach Wielkich zamieszkiwało 1100 osób, a Siekierkach Małych 120 osób. Przez wieś przepływa rzeczka Kopla.

◆ Siekierki od zarania swego powstania (1387 r. Sekyrky) były gniazdem rodowym rodziny Siekierskich albo Siekierzkich, których przedstawiciele mieli w tych stronach liczne dworki i zaścianki rycerskie. W 1507 r. gospodarzyli tu Nojewscy, po nich Łowęccy i Konińscy, a od 1638 r. majątność przeszła w ręce jezuitów, którzy w 1762 r. wzniesli tu modrzewiowy kościółek pod wezwaniem św. Jadwigi. Prowadzili też w Siekierkach wytwórnę papieru czerpanego. Prawdopodobnie już w XVI w. stanął tu staropolski dworek otoczony starymi dębami i modrzewiami. W XVIII w. gospodarzyli tu jezuiti. W XIX w. majątek siekierski należał do rodzin Lauczów, Radońskich, a potem Gólkowskich, by w końcu przejść na własność rządu pruskiego. Po gruntownej przebudowie obszerny murowany dwór o konstrukcji szkieletowej stał się miejscem często odwiedzanym. W gościnnym siekierskim dworze odbywali swe posiedzenia członkowie pierwszej w Wielkim Księstwie Poznańskim loży masonskiej, tu znaleźli schronienie żołnierze napoleońscy w 1813 r., tutaj też zbierali się uczestnicy zrywów patriotycznych w 1831, 1848 i 1863 r., a także gościli zaprzyjaźnieni z rodziną Wilkońskich literaci. W tym dworze odbywały się wesela wiejskie. W okresie II Rzeczypospolitej majątność Siekierki Wielkie dzierżawili od państwa Edward Stabrowski, a po nim Mieczysław Prus Głowacki.

◆ Po 1945 r. w części pałacu funkcjonowała szkoła. W 1968 r. po zawaleniu się komina i stropu, pałac rozebrano. Siekierki Wielkie w ostatnich latach zmieniły swe oblicze. Dzięki powstaniu po roku 2000 nowych osiedli domów jednorodzinnych wzrosła prawie dwukrotnie liczba mieszkańców. Duże nadzieje na przyszłość związane są z poszukiwaniami w obrębie Siekierki gazu ziemnego. Miejscowy Zespół Szkół obejmuje Szkołę Podstawową im. Pauliny i Augusta Wilkońskich oraz Gimnazjum. Środowisku oprócz szkoły dobrze służy nowa sala gimnastyczna, gdzie odbywa zajęcia znany w Wielkopolsce Zespół Pieśni i Tańca „Siekieracy”, działający od 1984 r. pod patronatem kostrzyńskiego M-GOK. Dumą mieszkańców Siekierki Wielkich jest piękny zielony skwer, urządony wspólnym wysiłkiem na placu między szkołą a kościołem.

◆ Najstarszym obiektem historycznym Siekierki jest stożkowate **grodzisko** wczesnośredniowieczne, otoczone wałem niegdyś wypełnionym wodą. Stożek dziś o wysokości 1,5 m porośnięty gęstymi krzewami znajduje się w północno zachodnim narożniku dawnego parku, na prawym brzegu strugi. Odrębną historię ma słynący z legend i tajemnic siekierski kościół. Pierwotny kościół parafialny w Siekierkach pochodził z XIII lub XIV w. Kiedy popadł w ruinę, jezuiti zbudowali w 1762 r. obecny drewniany **kościół pw. św. Jadwigi** księżnej śląskiej. Do kościoła przylega kwadratowa wieża, zwieńczona baniastym hełmem. We wnętrzu polichromia późnobarokowa ze św. Jadwigą. Najcenniejszym zabytkiem ruchomym kościoła jest ława kolatorska w prezbiterium

Kościół pw. św. Jadwigi

z herbami szlachty z XVI w., krucyfiks z poł. XVII w. oraz obraz św. Anny Samotrzeciej z XVII w. Wszystkie te obiekty pochodzą z poprzedniego kościoła. W bocznym ołtarzu z XVIII w. znajduje się słynący cudami obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, który do czasu I wojny światowej był żarliwie czczony i ścigał tłumy na uroczystość odpustową 8 września. Główny odpust odbywa się obecnie na św. Jadwigę 15 października. Za kościołem znajduje się odbudowana dawna kaplica rodowa rodzin Radońskich, Lauczów i Wilkońskich.

◆ W obrębie dawnego parku dworskiego z XIX w. o pow. 4,25 ha zachował się stary drzewostan (dęby, modrzewie, kasztanowce). Przy starej alei łączącej kościół z dworem stoi murowana kapliczka z figurą Matki Bożej.

◆ MPK do Swarzędza i Poznania

☆ **Paulina z Lauczów Wilkońska** (1809–1875), urodzona w Swarzędzu współwłaścicielka *Siekierek*, pisarka, pamiętnikarka i autorka wielu powieści.

☆ **August Wilkoński** (1805–1852), publicysta i pisarz humorysta, autor „*Ramot i ramotek*” a wcześniej uczestnik powstania listopadowego, zmarły w *Siekierkach*. Tablice upamiętniające małżonków *Paulinę* i *Augusta* znajdują się w kaplicy rodzinnej przy miejscowym kościele, gdzie spoczywają.

☆ **Antoni Sempołowski** (1847–1936), urodzony w *Siekierkach Małych*, uczonec, pionier naukowej hodowli roślin i nasiennictwa w Polsce, profesor honorowy SGGW w Warszawie.

TARNOWO

◆ Wieś położona 3 km na północ od Kostrzyna, siedziby władz gminy. Oddalone o 24 km od Poznania. Stanowi wielkoobszarowe gospodarstwo rolne leżące przy drodze z Gwiazdowa dochodzącej do szosy Kostrzyn – Pobiedziska. Nazwa wsi oznacza osiedle wśród tarniny.

◆ Pierwsza wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1302 r. W wiekach średnich należała do rodu Grzymalitów. Między rokiem 1386 a 1400 pisał się stąd Piotr Kot. W XV w. stanowiła własność Tarnowskich, później Kurnatowskich, a od połowy XVIII w. do Suchorzewskich. Dzięki wsparciu Justyny i Jana Suchorzewskich mógł zdobyć wykształcenie, a potem otworzyć własną firmę Hipolit Cegielski. Od 1930 r. majątek liczący 363 ha należał do poznańskiego kupca Franciszka Namysła, który był bardzo dobrym przedsiębiorcą, dbał nie tylko o swoje dobra, ale przyczynił się do rozkwitu podupadającej Mleczarni Kostrzyńskiej. W 1939 r. został rozstrzelany przez Niemców w zbiorowej egzekucji w Kostrzynie.

◆ Po II wojnie światowej majątek Tarnowo został najpierw rozparcelowany, a następnie utworzono tu Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną.

◆ **Dwór** tutejszy, wybudowany zapewne przez Suchorzewskich, stanowi zabytek późnego klasycyzmu ze schyłku XVIII w. Jest to budynek murowany, parterowy, na planie prostokąta, nakryty wysokim dachem naczółkowym z czerwonych dachówek z ukrytymi pod dachem piętnem i poddaszem. Front dworu zdobi portyk wsparty

Dwór w Tarnowie

na czterech filarach na osi zwieńczony trójkątnym tympanonem. Po obu stronach dworu parterowe przybudówki pochodzące z okresu przebudowy w XIX i XX w. W latach 30. XIX w. gościli tu Hipolit Cegielski i dr Karol Marcinkowski. Po konserwacji i przebudowie w 2008 r., przeprowadzonej staraniem ostatnich właścicieli, prezentuje się bardzo korzystnie. Dwór zwrócony frontem ku północy oddziela od drogi arkadowy mur z prześwitami. **Park krajobrazowy** z początków XIX w. o powierzchni 3,92 ha liczy ponad 600 drzew, w tym 10 mogących być uznanych za pomniki przyrody (jesiony, dęby piramidalne, lipy). Po prawej stronie drogi do Pobiedzisk ufundowana przez Suchorzewskich kamienna figura Matki Boskiej z 1764 r. na kolumnie z płasko-rzeźbami. Pierwotnie usytuowana była w środku wsi.

◆ PKS do Kostrzyna i Pobiedzisk.

Przydrożna figura Matki Boskiej z 1764 r.

TRZEK

◆ Trzek to nazwa sołectwa w południowo zachodniej części gminy Kostrzyn przy drodze do Kórnika, w skład którego wchodzi dwie dawne wsie: Trzek Mały (historyczny) i Trzek Duży (dawniej Wydzierzewice), które przez ponad 600 lat miały odrębną historię. Trzek Duży położony jest 6 km na południe od Kostrzyna. Jest to wieś rozproszona o regularnej zabudowie wzdłuż dróg. Trzek Mały położony 4 km na południowy zachód od Kostrzyna posiada również zabudowę rozproszoną i wieloczołową.

◆ Nazwa wsi Trzek pojawiła się w źródłach historycznych po raz pierwszy w 1349 r. Pochodzenie tej nazwy etymologicy wywodzą od młyna albo młynarza, bo trzetrzak to chleb z grubo zmielonej na żarnach mąki. Pierwotnymi właścicielami Trzeka było rycerstwo rodu Doliwów i Jastrzębców. Od XVI w. gospodarzyli tu Trzeci, a po nich różne rodziny szlacheckie. Ostatni polski właściciel Ludwik Żółtowski sprzedał tę wieś w 1891 r. Komisji Kolonizacyjnej (253 ha), która sprowadziła tu kolonistów niemieckich. Osadnicy ci doprowadzili do zgermanizowania nazwy wsi na Deutscheck. W 1908 r. Trzek liczył 263 mieszkańców, w tym 214 ewangelików i 43 katolików. Działała tu Agencja Pocztowa, Urząd Stanu Cywilnego, karczma i szkoła wspólna dla Trzeka i Wydzierzewic. Trzek Duży to dawne Wydzierzewice. Wieś wzmiankowana w starych dokumentach już w 1338 r. Jej nazwa pochodzi od wyrazu „wydzierz” oznaczającego rodzaj wierzby. Końcówka – *ice* wskazuje, że mieszkali tu potomkowie osadnika noszącego przezwisko Wydzierz. Na tym terenie znaleziono grób skrzynkowy z dwoma urnami popielcowymi, pochodzącymi z czasów pogańskich. W średniowieczu wieś należała do Nowinów i Ogończyków, w XVI w. do Wydzierzewskich, w 1793 r. do gen. Lipskiego, w XIX w. do Moszczeńskiej, a potem do Żychlińskich, z których Gustaw w 1891 r. sprzedał ten 512 ha majątek pruskiej Komisji Kolonizacyjnej,

Dożynki w Trzoku

przyczyniając się do jego rozparcelowania między kolonistów. Osadnicy niemieccy założyli przy drodze do Kleszczewa cmentarz ewangelicki, który choć opuszczony istnieje do dziś. W 1908 r. mieszkało tu 350 osób, w tym 5 ewangelików i 351 katolików. Pod koniec okresu zaborów, jak i w II Rzeczypospolitej wspólną nazwą Trzek objęto obydwie odrębne wioski Trzek i Wydzierzewice.

◆ Od 1997 r. Wydzierzewice stanowią tylko nazwę jednej z ulic Trzeka. W zintegrowanej dziś wsi pod nazwą Trzek funkcjonuje w budynku dawnej szkoły świetlica środowiskowa, a obok nowoczesny ogródek dla dzieci. W pobliżu grodziska w Trzoku przebiega pierścien rowerowy dookoła powiatu poznańskiego. Pałac w Trzoku Małym z drugiej połowy XIX w. mocno przebudowany.

◆ Tuż pod historycznym Trzkiem, 500 m na północ od centrum wioski sterczy wielkie pierścieniowate **wczesnośredniowieczne grodzisko** o średnicy 86 m, z wałem dochodzącym do 20 m, otoczone fosą, które wskazuje na bardzo wczesną metrykę historyczną tych okolic. Grodzisko – nazwane przez miejscową ludność „szwedzkimi okopami” jest porośnięte drzewami i krzewami. W czasach piastowskich gród służył celom obronnym, ale było to także miejsce, w którym odbywały się wiece ludności i składano ofiary pogańskim bożkom. Po północnej stronie grodziska znajduje się las mieszany. Dawny las dębowy zniknął bez śladu.

Stara legenda głosi, że w czasie wojen szwedzkich dwaj bracia starający się o dziewczynę pokłócili się. Młodszy oskarżył brata o szpiegostwo przed Szwedami stacjonującymi w Kostrzynie, którzy zabili jego rywala. Kiedy zdrajca zaczął kopać dół, by pochować brata, spod kamienia wytrysnęła woda i obydwu zatopiła. Odtąd woda w studni na łące jednego z gospodarzy ma odcień czerwony, przypominając o zbrodni.

WĘGIERSKIE

◆ Węgierskie (Wengierskie, Vegierska, Wangierskie, Vagierskie) to wieś położona 9 km na południe od Kostrzyna przy drodze do Środy. Układ przestrzenny tworzy zabudowa skupiona jednopasmowa, rozmieszczona wzdłuż ulicy. Na terenie wsi zachował się zespół pałacowo – folwarczny.

◆ Osadzona niegdyś przez jeńców z Węgier. Po raz pierwszy wspomniana w źródłach w 1371 r. W latach 1387–1615 była w posiadaniu Węgierskich. U schyłku XVIII w. należała do Malczewskich. Po 1833 r. obok wsi z wiatrakiem i leśniczówką utworzono folwark Zagaj. W 1893 r. wieś tę na drodze licytacji nabył Bolesław Ziołecki. W Węgierskim była szkoła i poczta. W 1906 r. majątek przejął syn Włodzimierz Ziołecki. Węgierskie służyło w okresie II Rzeczypospolitej z polowań na zające i dzikie ptactwo (kuropatwy, bażanty). W okresie

wielkanocnym po wsi chodzili przebierańcy z niedźwiedziem. W czasie II wojny światowej pałac podzielił los innych siedzib ziemiańskich. Ostatni jego właściciel Włodzimierz Ziołecki, organizator Straży Ludowej w 1919 r. w okręgu kostrzyńskim, został zamęczony w Dachau w 1941 r.

◆ Majątkiem Węgierskie zawiaduje aktualnie Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa.

◆ Obecny **pałac** na zlecenie właściciela Włodzimierza Ziołeckiego został zaprojektowany przez znanego architekta Rogera Sławskiego. Obok niewielkiego dworku zaprojektował on okazały dwór, z reprezentacyjnym portykiem arkadowym, wspartym na dwóch filarach i dwóch kolumnach, zwieńczony trójkątnym frontonem. Nawiązywał on do tzw. kostiumu narodowego z łamanym dachem w głównej części i attyką od frontu. Pałac w kształcie litery „L” powstał w 1925 r. przedstawia stan nie najgorszy. Położony pośród zniszczonego w dużej części parku dworskiego z XIX w. o powierzchni 2,05 ha, urzeka nadal swą nieprzeciętną architekturą. Ciekawe jest też kamienne ogrodzenie parku otaczającego ten dawny dwór. Obiekt dostępny z zewnątrz.

Pałac w Węgierskiem

W zagajniku ok.1 km za wsią w kierunku Środy znajduje się **miejsce pamięci narodowej** w postaci krzyża i pomnika dla uczczenia trzech mieszkańców Kostrzyna pomordowanych tu 4 listopada 1939 r. przez policję niemiecką.

◆ W uroczysku przy trakcie leśnym ok. 2 km na wschód ze wsi Węgierskie do gajówki **Janowo** znajdują się dwa pomniki związane z wydarzeniami z czasów II wojny światowej. Pierwszy **to kapliczka z figurą Chrystusa Frasobliwego** na miejscu zrzutu broni dla Armii Krajowej we wrześniu 1943 r. dokonanego przez samolot brytyjski. Drugim jest **Kamienny Krąg Pamięci Ruchu Oporu i Walki Wielkopolan** w latach 1939–1945 upamiętniający wydarzenia i bohaterów z tamtego okresu. Począwszy od 1983 r. corocznie w trzecią niedzielę września odbywają się tu tradycyjne uroczystości patriotyczno – religijne, gromadzące mieszkańców okolicznych miejscowości.

Kapliczka w Janowie

☆ **Marian Paluszkiewicz** (1902–1983), doktor filologii polskiej, urodzony w Węgierskiem jako syn Antoniego, nauczyciela miejscowej szkoły. Był wykła-

dowcą poznańskich uczelni i działaczem Towarzystwa Miłośników Poznania oraz autorem licznych publikacji.

WIKTOROWO

◆ Wieś położona na północny wschód od Kostrzyna o 5 km od siedziby gminy. Po lewej stronie wijącej się drogi z Iwna znajdują się stawy rybne, w których hoduje się głównie karpie. Nazwa wsi wskazuje na pierwszego osadnika o imieniu Wiktor.

◆ O dawnym osadnictwie na tym obszarze świadczą pochodzące stąd znaleziska archeologiczne m.in. cmentarzysko kultury łużyckiej z wczesnej epoki brązu, a także skarb srebrny zawierający naszyjnik, paciorki i placki srebra z wczesnego średniowiecza. Znany jest też skarb monet (siekańców) i fragmenty ozdób z XI w. Dzieje Wiktorowa związane są z historią Iwna i jego właścicieli.

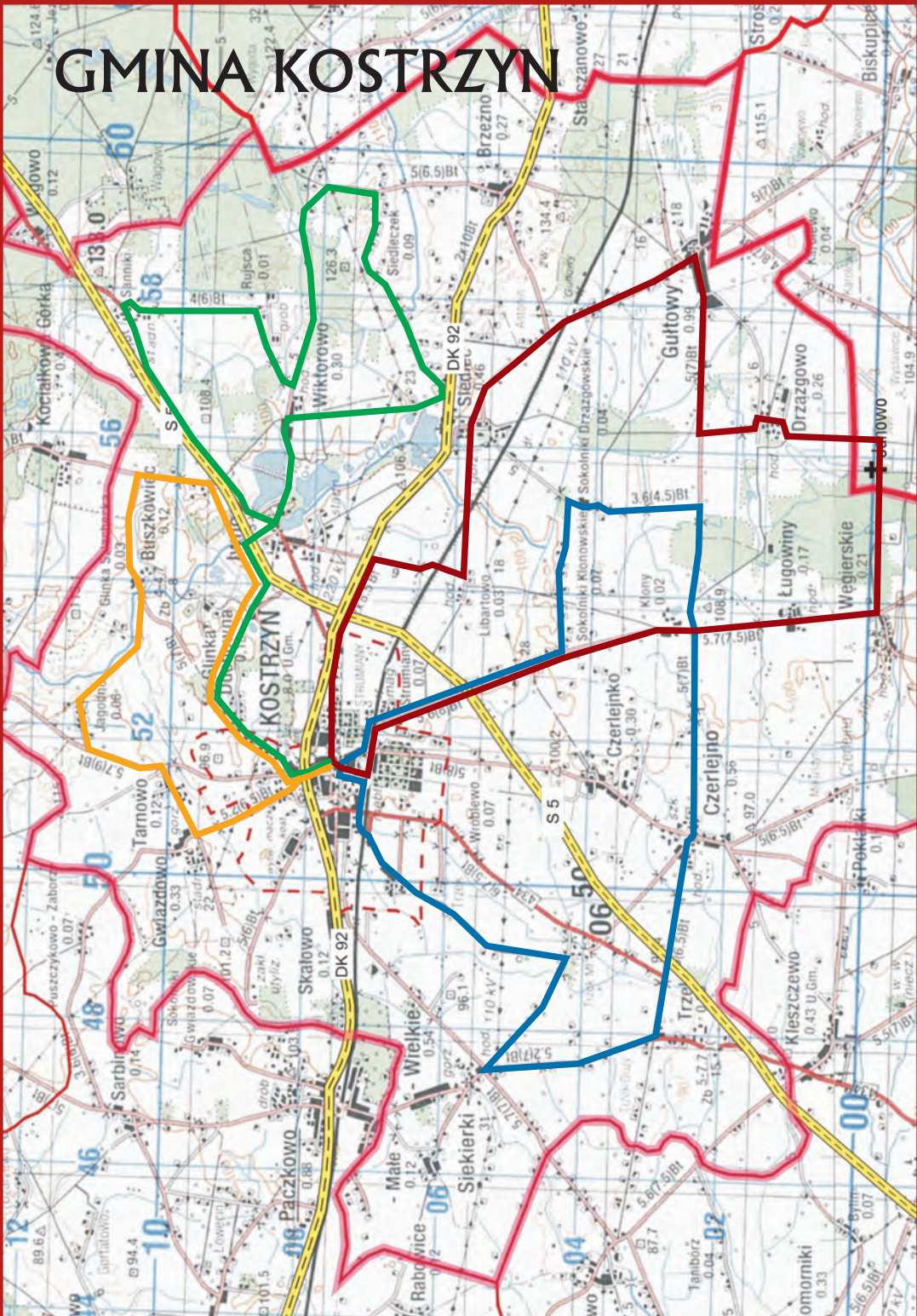
◆ Z zabytków tej miejscowości odnotować należy zespół dworski, do którego zaliczają się: dwór murowany z końca XIX w., a także trzy domy mieszkalne oraz zabudowania folwarczne ze stajnią, kuźnią i murowaną sieczkarnią z 1898 r.

◆ 3 km na wschód akacją aleją dotrzeć można do dobrze zachowanego w lesie **wczesnośredniowiecznego grodziska** nazwanego „szwedzkimi okopami”. W tutejszych lasach żyją jelenie, sarny i dziki a także lisy borsuki i kuny. Wśród ptaków pokazują się bażanty oraz dzikie kaczki i gęsi. Około 300 m na północ znajduje się polodowcowy oz czyli nasyp o wysokości 9 m i długości 2 km, ciągnący się w kierunku Jezior Babskich. Okoliczna ludność nazywa go groblą Twardowskiego. Na północ od Wiktorowa wśród pól uprawnych wyróżnia się wzniesienie o wysokości 113 m n.p.m. zwane Łusą Górą. Nieco niżej płynie strumień zasilający Cybinę.

>>> 6. PROPOZYCJE WYCIECZEK PIESZYCH I ROWEROWYCH

- ➔ Iwno – Wiktorowo – Leśna Grobla – Siedleczek – Brzeźno – Gułtowy (13 km)
- ➔ Iwno – Grodzisko k.Nekielki – Wygoda (gajówka) – Rajmundowo k.Nekli (13,2 km)
- ➔ Kostrzyn – Glinka Duch. – Promno – Kociałkowa Górka – Chorzałki – Iwno (12 km)
- ➔ Kostrzyn – Glinka Duch. – Iwno – Siedlec (8 km)
- ➔ Kostrzyn – Czerlejno – Klony – Drzągowo – Gułtowy (17 km)
- ➔ Kostrzyn – Gwiazdowo – Tarnowo – Glinka – Promno (10 km)
- ➔ Kostrzyn – Iwno – Sanniki – Jezierce – Wygoda – Nekla – Giecz – Gułtowy (35 km)
- ➔ Kostrzyn – Siedlec – Giecz – Drzągowo – Węgierskie – Czerlejno – Trzek – Siekierki Wielkie – Paczkowo (37 km)
- ➔ Paczkowo – Siekierki Wielkie – Trzek – Kostrzyn (10 km)
- ➔ Sanniki – Jez. Babskie – Grobla Twardowskiego – Leśna Grobla – Brzeźno – Gułtowy (15 km)
- ◆ **Trasa niebieska:** Kostrzyn – Trzek Mały – Siekierki Wielkie – Trzek Duży – Czerlejno – Klony – Sokolniki Drzągowskie – Sokolniki Klonowskie – Strumiany – Kostrzyn (25 km)
- ◆ **Trasa czerwona:** Kostrzyn – Strumiany – Klony – Węgierskie – Drzągowo – Gułtowy – Libartowo – Kostrzyn (28 km)
- ◆ **Trasa zielona:** Kostrzyn – Wiktorowo – Siedlec – Siedleczek – Leśna Grobla – Rujśca – Sanniki – Kostrzyn (26 km)
- ◆ **Trasa żółta:** Kostrzyn – Glinka Duchowna – Iwno – Chorzałki – Buszkówiec – Glinka Szlachecka – Jagodno – Tarnowo – Gwiazdowo – Kostrzyn (14,7 km)

GMINA KOSTRZYN

Kostrzyn

PLAN MIASTA

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Europa inwestująca w obszary wiejskie.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach osi 4 Leader.

Działania 4.1/413 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju operacji, które nie odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach osi 3, ale przyczyniają się do osiągnięcia celów tej osi tzw. „małe projekty”.